

Az édes kislány nagyon nyafog, és sajnos, csak stílus, azaz külső *Zsirus Ágnes* játékában. Nem sors, csak pálya; akkor is, ha az írónál töltött második jelenetében már magasabb szinten – és nyalóka nélkül – követelődik. Az író lehetne Kornis mélységgel bíró alakjainak egyike; ehelyett azonban legjellemzőbb tulajdonsága, hogy éppúgy jegyzeteli az „érdekes” szavakat és fordulatokat, ahogy Kornis jegyzetelhetne a Kőrmagyarra készülődő. Ennek ellenére *Rudolf Péter* értelmiségi önróniával telített játékában az alak fanyar „belseje” is megjelenik: túlhevült rajongása a pusztai aktus fölött több is, kevesebb is, mint helyzeti humor. Téblábolása a színésznő öltözőjében egyszerre esetlen és nagyképű: *Igó Éva* színésznője viszont mindkettő iránt érzéken. Igó sikeresen hozza az életbe, a színházba belefáradt művésznőt, amúgy általában; érezhetően ő is, Kornis is vigyáz arra, hogy senki ne legyen felismerhető. A „színésznő otthon” címet is viselhetné a következő jelenet, amelyben Igó Évának több lehetősége van arra, hogy egy megírt alakhoz kötődjön; kár, hogy ez a megírt alak egy meglehetősen valószínűleg helyzetbe csöppen. A hazalátogató amerikai milliomos ezúttal nemcsak új hazájából látogat ide, hanem egy másik – tán még meg nem írt – drámából, és kis sé idegenül mozog a Kőrmagyar horizontális aspektusában. *Kern András* viszont nagyon is otthonos ebben a versidézetekkel, régi fájdalommal, elsíratott ifjúsággal teli figurában; egy réteg, egy kicsi csoport markáns képviselőjében. És hozzá elérkezvén Kornis is szemléletet és aspektust vált: a milliomosnak mélysége, sorsa, drámája van; a kívülről jöttek bölcsessége a látogat, a bent szorultak fájdalma a valóság ebben az alakban. A kurvával való zárójelenet helyzetkomikuma ellenére minden komédiai elemet nélkülöz, s ez nagyban hozzájárul a Kőrmagyar előadásának megérdemelt sikeréhez, ugyanis a produkciónak ilyenformán drámai lezárása van, némi tragikus felhanggal. A milliomos József Attilát idézi – „Íme, hát megeltem hazámat” –, és sikeresen kelti bennünk, nézőkben azt az illúziót, hogy – mi sem tudjuk elveszíteni.

CSÁKI JUDIT

Eörsi István: A kihallgatás

A kihallgatás egy magyarországi börtönben játszódik, 1953 karácsonykor. Odakinn, a rácsokon túl már mozgásba lendült a politikai gépezet: a kormányprogram meghirdetése s Sztálin halála után oldódik az önkény, s kezdetét veszi a cikcakkos reformpolitika. Benn, a zárkákban majdnem minden változatlan, csak lassan szivárognak be a hírek az ítéletek felülbírálatának megkezdéséről, az ártatlanul bebörtönzöttek helyzetének felülvizsgálatáról.

Eörsi István 1965-ben született darabja ezt a lélektani és politikai szituációt állítja vizsgálódása középpontjába: hogyan működik az alig lazuló terror, s milyen emberi viszonylatokat, erkölcsi konfliktusokat és menekülési stratégiákat hoz létre a kényszerű összefüggés rabok és rabtartók, kommunista elítéltek és magukat az eszme letéteményeseinek valló börtönőrök között.

A nyolcszereplős játék centrumában az ártatlanul bebörtönzött kommunista elítélt, Koplár István és az újonnan kinevezett s már az új politikai kurzust képviselő börtönparancsnok, Föti Ferenc, valamint fiatal helyettese, a rideg-cinikus végrehajtó politikai tiszt, Sajtó őrnagy küzdelme áll – az ő párharcukat árnyalja s egészíti ki s mélyíti el a cellatársak viszonya; a kiábrándult munkásfiú Balláé, a vallásosságba menekülő, parasztsorból kiemelkedett Horetzkyé, s a lelki-

fizikai tisztaságát mániákusan megőrizni akaró Kolosyé.

A drámai cselekmény vékony szálú szöttek, a drámát igazából a jellemek konfliktusa hordozza. Karácsony estéjén verekedés tör ki a politikai foglyok cellájában, s az összetűzés felgyújtása jó alkalmat kínál a börtönparancsnoknak, hogy egymásra uszítsa a rabokat, s egymás ellen ki is használja kiszolgáltatott helyzetüket. A vallásos Horetzky naiv erkölcsösségét kihasználva könnyedén az elítéltekre bizonyítja, hogy a börtönparancsnok esetleges haláláról disputáltak, s hogy különféleképpen ítélték el a kommunista Koplárt – mert egykori elvtársa-barátja az új főnök, s mert bár ő is elítélt, még s, őt is feleslőnek érzik az eltorzult politikáért.

Eörsi drámájának ez lehetne az igazi lélektani bravúrja: megjeleníteni, milyen pusztítást visz végbe a lélekben az a helyzet, amelyben az azonos oldalon állók közül az egyik elítélt lesz, a legjobb barátja pedig foglár. Am ez a drámai alapképzet nem bomlik ki a maga összetettségében: Koplár alakjában ugyan megteremtődik az eszméihez minden körülmények között hű kommunista képe, s bár Föti, a börtönparancsnok is sokat elárul a különböző elvárások szorításában vergődő ember belső küzdelméből, ám kettejük drámája nem szikrázik föl igazán.

Az előadásban, *Babarczy László* és *Mohácsi János* rendezésében sokkal plasztikusabban bomlik ki az új eszméket hirdető börtönparancsnok és politikai helyettese, Sajtó őrnagy élethálharca; mindegyikük a maga igazát védi a maga eszközeivel – kétféle politikai korszak képviselőjében –, ám a lelki mélyén tudják, hogy együttműködésük életveszélyes mimikri csupán: hogy hatalmon maradhasanak, végső soron likvidálni kell a másikat. A kaposvári színészek sallangtalanul pontos és minden ízében kidolgozott játéka révén a dráma is megemelődik: nemcsak ama kivételes színpadi pillanattól kezdve teremtődik feszültség, amikor is az elítélt Kolosy (*Lukács Andor*) besúgó szerepbe kényszerítve értesül róla, hogy a „gazda” Jozsif Visszario-novics immár halott, hanem Horetzky (*Tóth Béla*), Balla (*Karácsony Tamás*) apró árulásaitól, önműködő akciójától, a szögletes mozgású, drabális börtönőr (*Krum Ádám*) belépéséitől. A meggyőződéséhez hű kommunista, Koplár szerepében *Jordán Tamás* sokat megőriz és elhithető is képes abból az egykoron társadalmat mozgó-formáló, majd eltorzuló és semmibe hulló hit erejéből, amelyből a korszak gyilkosán ellentmondásos szelleme táplálkozott. Jordán távolságtartás nélkül, a figurába belefeledkezve vall az egykori hitek és illúziók működéséről. *Karácsony Tamás* Balla cinikusán és fájdalmasan konstatálja, hogy a társadalomjobbító eszme jegyében milyen embertelenné torzulhatott a politikai gyakorlat, *Tóth Béla* Horetzkyje kiutat keresett és talált egy más előjelű hitben, a vallásban, groteszk ellentétet teremtve Koplár hitéhez. *Lukács Andor* Kolosy elítélte Sztálin halálhírére meghallva föld-re veti magát: a vinnogyó, animális ösztönlét szintjén reagálja le, micsoda lefojtott erőket szabadított föl ez a régóta várt esemény, s milyen mélyről szakadtak fel a bebörtönzöttek vágyai. Lukács jelenete – a politikai sorsforduló megformálása – egy igazi, különálló dráma a játékban. A kételyekkel birkózó börtönparancsnok, Föti (*Spindler Béla*) már egy új korszak alku-pozícióját készíti elő, mikor egykori elvtársát és barátját integrálni akarja a mozgálobba, míg helyettese, a sima modorú, racionálisan-cinikus cselekvő őrnagy (*Sztarenki Pál*) az éppen lezárulni látszó kurzus kegyetlenségét, félelmetességét érzékelteti. *Krum Ádám* őrmestere (Cella-Cella) nemcsak arról vall, hogy a kegyetlen szerepre vállalkozott foglár maga is eltorzul a parancsteljesítés közepette, hanem azt is felvillantja, hogy ebből a szerepből már nincs visszaút: sorsa összenőtt iszonyú hivatásával. A játék vége felé feltűnő felcser (*Dunai Károly*) az élet-halál megtapasztalt, mindennel leszámolt ember cinizmusával hozza-vízi híreit a halottak házában.

Zsanda Zsolt börtönre formálta a kaposvári stúdió terét: mi is börtönben ülünk, e gyilkos és reménytelen játékok nézve, ahol kurta vasra vere-

tik a rabokat a legkisebb vétségekért, ahol az elítélt embernek neve sincs, csak azonosítási száma. *Cselényi Nóra* jelmezei kort idéznek, mielőtt teremtenek. A dráma persze másról és máshogy szól most, mint szólt – ha szólhatott – volna huszonhárom éve. Kérdéseit, ítéleteit még súlyosabbá formálta az elmúlt idő. S hogy most erőteljes megformálásban színre kerülhetett e dokumentum hitelességű játék, érvényesen szól a múltból a jelennek.

KOVÁCS DEZSŐ
